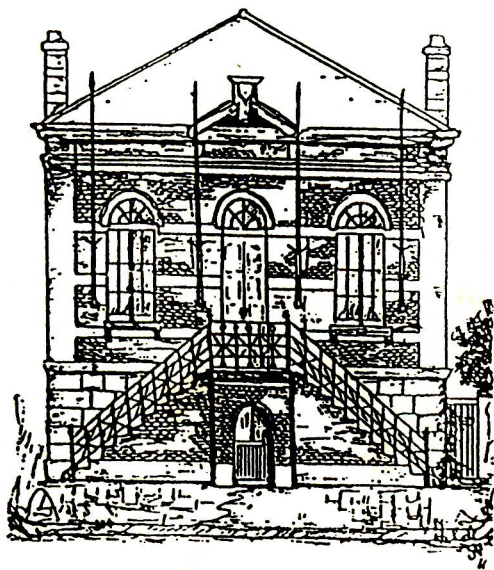

van wirskante

orgaan van heemkundering 'amalia van solms', baarle-herzog-nassau

jaargang 12, no. 3
september 1997

Heemkundekring 'Amalia van Solms' stelt zich ten doel zich actief bezig te houden met het erfgoed van onze gemeenten met de bedoeling:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle uit vroegere tijden te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens vast te leggen voor het nageslacht.

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit de historie van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen in de ruimste zin des woords.

Heemkundekring 'Amalia van Solms'

'Heemhuis'

Kerkstraat 4

2387 Baarle-Hertog (B)

Bankrelaties:

Rabobank Baarle-Nassau e.o. rekening: 10.38.94.969

CERA bank Baarle-Hertog rekening: 733-3023880-32

Overname van artikelen of gedeelten ervan is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur.

---

van wirskaante

orgaan van Heemkundekring 'Amalia van Solms'
Baarle-Hertog-Nassau

verschijnt 4x per jaar

---

redactie: Piet van der Flaas, Herman Janssen, Fons Raeijmaekers,
Antoon van Tuijl en Ed Ragas (eindredactie).

Tekeningen: Antoon van Tuijl.

12e jaargang no.3

september 1997

---

inhoud

voorwoord	A. Jacobs	70
van de redactie		71
bedreigde veiligheid (10)	H. Janssen	72
de watervlugge eekhoorn	P. van der Flaas	77
het a-al-tolletje	A. van Eijl-van de Klashorst	80
merkwaardigheden (14)	A. van Tuijl	84
arme amalia (25)	A. van Tuijl	86
heemreis naar Diest	P. van der Flaas	88
tentoonstelling Fons Willemsen	P. van der Flaas	91
lange wandeling	M. Becqué	92
activiteitenkalender		93

voorwoord

We zitten nog midden in een echte zomerse zomervakantie als ik dit voorwoord schrijf. Het komt trouwens uit een andere pen dan u gewend bent. Onze voorzitter Ad Jacobs is momenteel op familiebezoek in Canada. Hij vroeg mij om zijn taak - de eerste bladzijde vullen - deze keer van hem over te nemen. dat mag ik doen omdat ik in een van de laatste bestuursvergaderingen vice-voorzitter geworden ben.

We kijken even terug. Met plezier herinneren we ons nog de overweldigende belangstelling die er was in het Dorpshuis van Ulicoten voor het werk van onze rasechte Heemman, Fons Willemsen. Hij stelde zijn enorme verzameling heemvoorwerpen en foto's beschikbaar voor een tentoonstelling. De werkgroep Ulicoten heeft de Heemgedachte alweer goede diensten bewezen. Op de eerste zondag van juli was de verzameling van Fons in een andere samenstelling en opzet te zien in het Heemhuis. Daarna schenkt Fons alles aan Amalia!

Op die eerste zondag kreeg Fons Willemsen als eerste Baarlenaar een fraaie onderscheiding met oorkonde van het Brabants Heem. Het deed ons goed dat de heer Van de Ven, kersverse nieuwe voorzitter, daarvoor naar Baarle was gekomen. Hij sprak waarderende woorden en die waren, net als de onderscheiding zeer verdiend. Fons vanaf deze plaats nogmaals proficiat en namens Amalia, heel hartelijk bedankt voor je schenking en meer nog voor je heemijver.

Een aantal van onze leden nam weer deel aan het Heemkamp van Brabants Heem. Het was er zomers in Someren en de lange zandwegen waren rul. Maar het programma en de verzorging gaven alle reden tot tevredenheid.

Kijken we nog even vooruit? De tentoonstelling van Fons Willemsen blijft voorlopig nog te zien. Op de activiteiten staat ook weer de presentatie van de elfde Heemkalender. Die blikkt vooruit naar 1998. Dan herdenken we twee belangwekkende zaken, nl. 800 jaar scheiding van Nassau en Hertog. We vieren ook 350 jaar Vrede van Munster.

Onze Heemkalender speelt op deze feiten in en 'wandelt' ongedwongen door ons enclavegebied. Wij zijn benieuwd hoe de heemkalendergroep dat nu weer deed.

Verder staat op de lijst nog een lezing, een wandeling, een heksentocht en een vertelavond. Er is weer keuze! Ik hoop u bij onze activiteiten te mogen ontmoeten.

Antoon van Tuijl,
vice-voorzitter.

---

let vooral op de activiteiten !

---

van de redactie

In dit nummer van ons orgaan treft u weer een aantal artikelen aan, maar vooral veel aandacht voor de activiteiten van onze vereniging. De technische problemen zijn nog niet helemaal opgelost, zodat we maar weer geprobeerd hebben, zo goed en zo kwaad mogelijk een tijdschrift in elkaar te zetten. Het ziet er nu naar uit dat de problemen binnen niet al te lange tijd weer zijn opgelost en dan mag u onze 'ouderwetse' kwaliteit weer verwachten.

Bedreigde veiligheid (10)

Herman Janssen

Nog meer diefstallen

In het midden van de vorige eeuw leidde hongersnood tot een opmerkelijke steiging van het aantal diefstallen in onze gemeenten. Dat bleek overduidelijk uit de ontvreemding van voedingswaren waarmee we geconfronteerd werden in de vorige aflevering van Bedreigde Veiligheid. Ook in andere jaren waren dieven bij tijd en wijle op pad. Een grote verscheidenheid aan voorwerpen werd daarbij ontvreemd. Zo werd op 24 mei 1847 een proces-verbaal opgesteld tegen Adriaan Krijnen en zijn zoon Cornelis: zij hadden het ijzerwerk van een staldeur en van de luiken van een onbewoond huis afgebroken en gestolen.

Op 19 oktober 1821 werden omstreeks 12 à 13u twee verdachten in de Heirstraat te Loveren gearresteerd door de schout, onder geleide van oud-veldwachter Jan Baptist Seegi en dienende veldwachter Andries Westenberg. Eén van de arrestanten was een vrouw, met name Clasina Bussé. Zij had haar domicilie in Herentals en beweerde zeven maanden gehuwd te zijn met Jan Baptist Schuurmans. Haar partner was afkomstig van Geel. Zijn paspoort vermeldde dat hij op 10 maart 1821 uit 's lands dienst (het leger) was gepasseerd. Vermoed werd dat dit paspoort was gestolen. "Jan Baptist" en Clasina waren opgemerkt door veldwachter Peeter Olieslagers van Baarle-Hertog. Ze droegen een pak met daarin 5 natte hemden, gestolen van de weide bij Paulus Verheyen in Chaam. Drie vrouwenhemden waren getekend met de letters MVB, één manshemd met LO en een ander met CVH. Naar eigen zeggen had Jan Baptist het pakje gekregen van "*zijne muije*" (moei of tante) op de Leur. In Leur zochten ze werk en zouden ze gelogeerd hebben bij een tante langs moeders kant. Die tante was gehuwd met notaris Hendrik Snijders. Daar waren ze die dag vroeg in de ochtend vertrokken. Om 11u kwamen ze in Breda, waar ze de baan naar Baarle namen. Ze beweerden dus dat ze niet in Chaam waren geweest. De schout

---

geloofde hun verhaal niet en stuurde prompt een brief naar de officier bij de civiele rechtbank van Breda om bijkomende inlichtingen.

Kort voordien was er ook op Boschoven kledij gestolen. Twee marechaussees uit Tilburg die toevallig in Baarle waren, stelden op 3 oktober 1821 samen met de veldwachter een onderzoek in. De twee dieven werden tussen 17 en 18u met een zwaar juk beladen in Breda gesignaleerd. Het zouden Brabanders zijn van Lier of omgeving. Volgens de burens was één van hen gekleed in een blauwe kiel, de andere droeg een korte blauwe buis. Beiden hadden een pet op het hoofd. De benadeelde was Andries Torians. Hij verliet om 10u met zijn huisgenoten de woning om op het veld te werken. De voordeur werd daarbij goed afgesloten, maar de dieven konden het huis betreden langs de stal. Andries zelf stelde rond 11u de diefstal vast van volgende voorwerpen:

- vijf vrouwenrokken (*"een peers katoene, een roode katoene, een kaleminke met roode en witte streepen, een roode vlimme met kleine strepen en een blauwe linne"*)

- vijf jakken (*"drie roode katoene, een peerse dito en een blauwe lakense"*)

- negen voorschoten (*"twee blauwe linne, vier witte dito, een roode katoene, een peerse katoene en een roode geruite"*)

- zes vrouwenhalsdoeken (*"een roode katoene, een groene dito, een blauwe dito, een witte dito, een persse dito en een met roode ruiten"*)

- *"zeven witte neteldoekse halsdoeken, een dubbelde muts met kant, drie enkelde dito zonder kant, drie paar wolle koussenen en een zak waarin 10 stuivers aan klein geld"*.

In de buitengebieden was het risico op diefstal groter. Dat mocht ook pastoor Peeter Dingemans van Ulicoten aan den lijve ondervinden. Tot zijn schrik werd in de nacht van 28 op 29 mei 1840 voor de zoveelste keer ingebroken. Ditmaal werd enig keukengerief van geringe waarde ontvreemd. Op 29 augustus 1817 werd 's nachts in Ulicoten een paard gestolen uit de stal van Peter Van den Ouweland. Een pro-

ces-verbaal werd opgesteld tegen onbekenden. Ze hadden aan de westzijde, vlak tegen de grote schuurdeur, een pand in de lemen weegt uitgebroken door het verwijderen van enkele vitselstekken. Daardoor ontstond een opening met een middellijn van ongeveer drie voeten. Via de schuur kon de stal worden betreden en de staldeur geopend. Toen Peter omtrent vier uur 's morgens opstond, zag hij dat de staldeur "*met een riek van buiten was aangezet*". Het gestolen paard was een zwarte merrie van middelbare grootte en ongeveer dertien jaar oud. Vermoedelijk was de merrie drachtig. Verder waren er enkele bijzondere kenmerken: aan de kop was ze doorstoken met grijze haren, de achterste voeten waren niet beslagen en "*onder den zadel was ze op twee verschillende plaatsen gedrukt*". Peter hoorde 's nachts geen rumoer en had geen vermoeden wie de dader kon zijn.

Eveneens in Ulicoten werd op 13 september 1816 ingebroken in de kerk. Onderburgemeester A.N. Van Gils onderzocht de inbraak op verzoek van de pastoor en van onderwijzer-koster Adriaan Buys. De koster vond de kerk open tussen vijf en zes uur 's morgens. De inbrekers haalden een ladder van het zoldertje van de daarbijstaande school. Een ruit uit de venster van het hoogzaal werd uitgebroken. De dieven kropen door het raam naar binnen. In de kerk werden een lessenaar en de laden van het gestoelte der kerkmeesters met geweld opengebroke. Twee offerblokken werden geforceerd en geopend. De omvang van de buit bleef onbekend. Van Gils nam een sleutel in beslag die vermoedelijk door de daders per abuis werd achtergelaten en stelde een proces-verbaal op tegen onbekenden. Op 7 september 1837 werd geld gestolen bij leerlooier Fr. van Lier op het Oosteneind. Vermoed werd dat de dader geld nodig had om kermis te vieren.

Ook het centrum van Baarle bleef niet gespaard van inbraken of pogingen daartoe. Zo werden op zaterdagavond 17 januari 1852 twee offerblokken opengebroke in de kerk. Aan de Singel was er in de nacht van 3 op 4 november 1841 een poging tot inbraak bij H.W. Baelde, ontvanger van de Rijksbelastingen, thans Rabobank. Omstreeks middernacht werd de dochter wakker van allerlei geruchten aan de achterdeur. Onmiddellijk werd vader gewekt, maar buiten werd

niemand ontdekt. Wel werd een poging tot inbraak door middel van inboring vastgesteld. De dader was gevlucht door een opening in de heg aan de achterzijde van de tuin. Bij de geburen, de weduwe van dokter Van Dongen, werd op 21 november 1852 een poging tot inbraak verijdeld. Het gewelddadig afbreken van een vernsterluik veroorzaakte zoveel lawaai dat ook hier de dader het hazenpad koos.

Bijzonder verontrustend tenslotte was de gewelddadige roofoverval van 20 december 1821 bij Bernard van den Heuvel op Postel (Ulicoten). Bernard (77j) woonde op de afgelegen boerderij met zijn vrouw Catharina Landslots (65j) en zijn dochters Elisabeth (25j) en Bernardina (22j). Hij lag al in bed toen hij omtrent 22u een vreselijke slag hoorde: een aantal mannen beukten met een boom de voordeur in. Er volgden nog twee klappen waarna de deur doormidden barstte en de krammen waarin de grendels gesloten waren, in het rond vlogen. Bernard kon ter nauwernood naar de zolder vluchten. Zijn vrouw en kinderen zaten aan de haard gereed om naar bed te gaan. Ze liepen naar buiten via de staldeur en verwittigden de naaste gebuur, Peeter Rijntiens. Hij woonde een klein kwartier verderop. Ondertussen hoorde Bernard vanuit zijn schuilplaats dat een aantal mannen binnenkwamen. Ze ontstaken het licht en zagen toen dat de staldeur openstond. Ze vermoedden dat iedereen gevlucht was. De leider vloekte en riep: "*Sus, loopt achter het huis om. Ze zijn eruit. Vermoord al wat ge ziet, dat er geen levendig hart afkomt.*" Bijna een uur duurde het vooraleer Peeter Rijntiens, zijn knechten en vier andere geburen ter hulp kwamen. Het huis was toen reeds verlaten en op hun geroep kwam Bernard van de zolder naar beneden. Hij had doodsangsten doorstaan. Jacobus de Wilde, eerste assessor van het gemeentebestuur en secretaris A.N. Van Gils stelden een proces op tegen onbekenden. De bende beroofde de behoeftige bouwman van al zijn klederen en linnen. Uit een kast, een koffer en een sluitmand werden namelijk volgende goederen ontvreemd:

"- 40 ongetekende mans en vrouwe hembden

- een blauwe lakense jak en zes katoene dito van verschillende kouleuren

- twee blauwe en een roode baaije vrouwe rokken
- twee blauwe linnen voorschoden, drie katoene dito en een witte linnen dito
- drie beddelakens
- twee graanzakken
- vier witte katoene vrouwe halsdoeken en acht roode dito
- een ligt blauwe lakense mansrok en een blauwe kiel
- een paar mans wolle en twee paar vrouwe kousen
- drie paar karsaaye sokken (= grof gekeperd laken)
- een roode en een paarse katoene rok, een roode gestreepte vlimme dito en drie blauwe gedrukte chamoise dito
- een lap van zes kwart el roode katoen en een dito van twee ellen geribbeld linnen
- 21 vrouwenmutsen zonder kant"

Gezien de ernst van de feiten werd onmiddellijk een brief verstuurd naar de gouverneur en de officier van de civiele rechtbank.

Tot zover onze driemaandelijkse portie onheil uit de vorige eeuw. Volgende keer bespreken we opnieuw een aantal delicten.

De watervlugge eekhoorn

Piet van der Flaas

Iedereen die een boswandeling heeft gemaakt, heeft hem al eens gezien: deze rood-bruine of soms zelfs zwarte boswoner, de watervlugge eekhoorn. Het is een bij uitstek schadelijk diertje omdat hij de jonge denneloten afvreet. Bovendien is hij schadelijk voor de vogelstand omdat hij graag de eieren opvreet. Zelfs jonge vogels staan op zijn menu.

Om aan de weet te komen of de eekhoorn ergens huist, hoeft men slechts naar de grond te kijken. Hij verradt zijn aanwezigheid door afgebeten dennenappels op de grond waaruit hij het zaad heeft opgepeuzeld. De eekhoorn houdt geen winterslaap, dus moet hij goed voor de winter zorgen. Hij slaat dan ook heel veel voedsel op. Hij voedt zich in de winter met allerlei noten, zoals beukennoten, hazelnoten enz. Hij verzamelt die in het najaar en verstopt die dan op diverse plaatsen onder het mos of het bladerdek. Ook is een lekkere paddestoel niet te vermaden natuurlijk en die prikt hij hier en daar aan een boomtak om er in de winter lekker van te smullen.

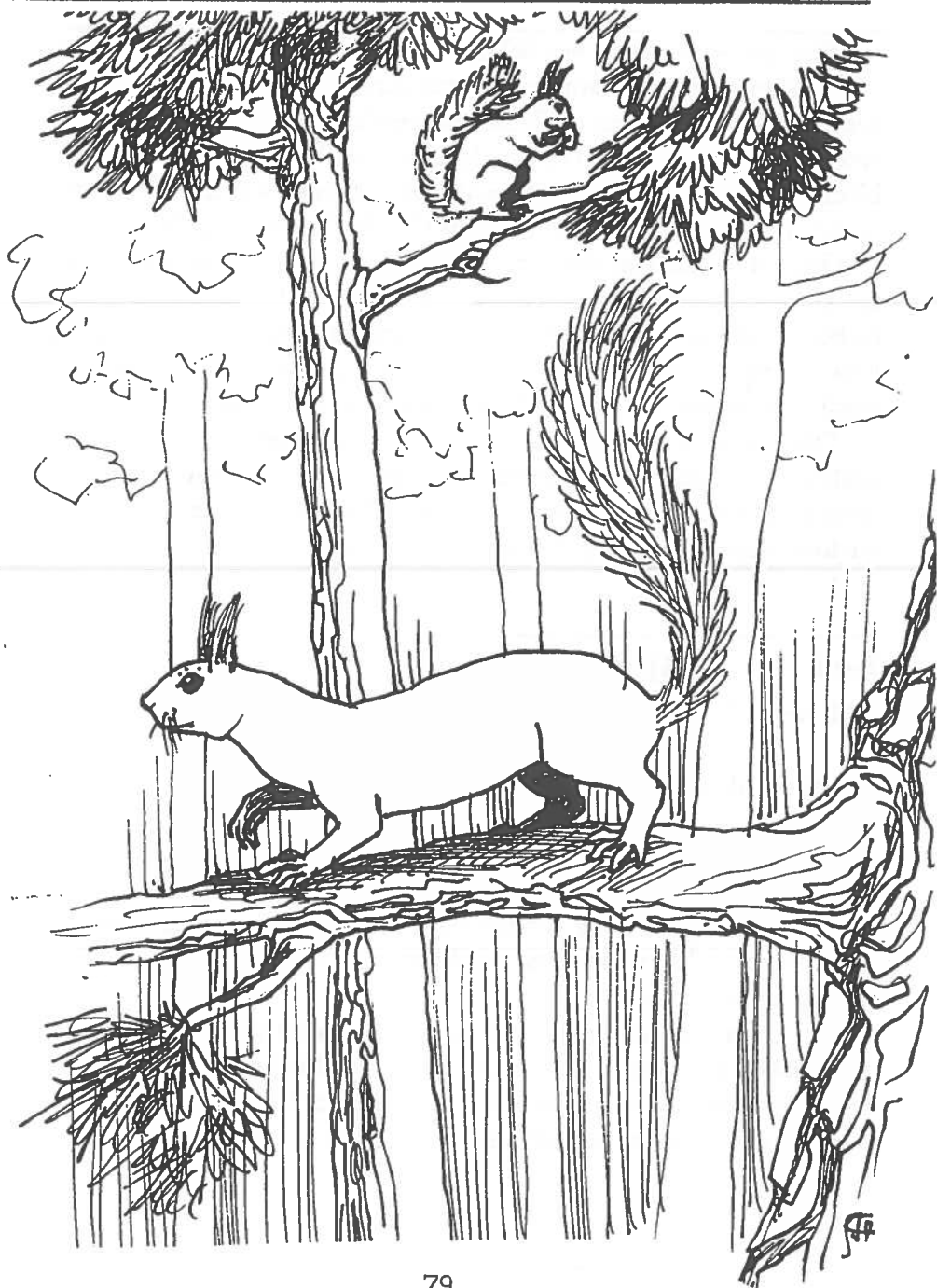
Uit een onderzoek dat werd gedaan naar het gedrag van de eekhoorn bleek dat de eekhoorn in staat was om 98% van al het verstopte voedsel weer terug te vinden. De eekhoorn huist in de bomen. Bij voorkeur in een eigen gemaakt nest. Dat nest is bolvormig en is gemaakt van takjes, loof, mos en haren. Maar ook verlaten nesten van roofvogels zijn voor hem een ideale woonplaats. Ook verlaten nesten van eksters en kraaien of een holte in een boom zijn goed voor zijn onderkomen.

Het vrouwtje werpt tussen januari en augustus tweemaal maximaal vijf jongen. De jongen openen hun ogen na vijf weken. Toch zien we niet veel eekhoorns in de natuur, want zo af en toe breekt er een besmettelijke ziekte uit onder de eekhoorns en dan wordt het bestand behoorlijk uitgedund. Je ziet dan eekhoorns die bijna geen pluimstaart

meer hebben. Die pluimstaart is van levensbelang voor de eekhoorn, want zonder die pluimstaart kan hij zich niet van boom tot boom verplaatsen, althans niet springend van boom naar boom. Zonder staart stort hij dan neer. Op de grond verplaatsen is een probleem voor de eekhoorn, omdat hij daar erg kwetsbaar is.

Bij ons komt de roodbruine boomeekhoorn voor. Zijn lange ruige pluimstaart is ongeveer even lang als zijn lijf inclusief kop. Hij heeft een korte snuit en een paar zwarte kraal oogjes die je fel aankijken. In Engeland heeft men ooit de grijze Amerikaanse eekhoorn geïmporteerd. Dit beest deed het zo goed in het Engelse landschap dat hij in een mum van tijd zijn roodbruine soortgenoot volkomen verdrongen had.

Een geliefde sport vroeger was het levend vangen van een eekhoorn. De kunst daarbij was om hem uit het hoge geboomte te jagen naar een gebied met lage bomen. Het liefst jonge boompjes, die goed buigbaar waren. Je joeg dan de eekhoorn op en hield hem tijdens het opjagen goed in de gaten. Telkens als hij van boom tot boom sprong, probeerde je door hevig aan het boompje te schudden waar hij naar toe sprong, hem tot vallen te dwingen. Als hij missprong en op de grond kwam, was het werk om hem snel te pakken. Uiteraard had je dikke handschoenen aan, want je vingers waren anders niet veilig voor zijn messcherpe tandjes. Als je hem te pakken had, deed je hem veilig in een kistje. Het was een uiterst vermoeiende bezigheid. Rennend door het veld van boom tot boom moest je behalve de eekhoorn ook heel in de gaten houden waar je liep. Tijdens de jacht kon je allerlei obstakels tegenkomen; sloten, struiken, afgezaagde stronken enz. Ook al lette je goed op, soms het nog mis en dan had je een uur lopen rennen en greep je nog mis en dan was alle moeite nog voor niks. Sommige mensen hielden een eekhoorn en hadden hem in een tredmolentje. Ook kon je ze verkopen. In de jaren vijftig bracht een eekhoorn zo'n 25 gulden op. Een frisse bedoening was het beslist niet. Als je hem gevangen had, urineerde hij over je handen uit pure angst. Bovendien zagen de eekhoorns vaak zwart van de vlooiën.

Een raar voorval met een eekhoorn maakte ik mee in de zomer van 1967. Ik zat in de huiskamer en hoorde een getik op de stoep dat maar aanhield. Het was warm en ik had de rolluiken naar beneden gedaan, zodat ik niet kon zien wat er aan de hand was. Toen het getik maar bleef aanhouden, ging ik gefritteerd naar buiten en wat zag ik daar tot mijn verbazing? Een eekhoorn in blik! Hij had een aspergeblikje rond zijn kop en lichaam en alleen zijn staart en achterpoten staken er nog uit. Hij zocht duidelijk hulp om van dat lastige blik af te komen. Met de blikshaar heb ik toen het blikje van zijn lijf geknipt. Na de operatie keek hij mij met een verbaasde blik aan en huppelde daarna over de werft zijn vrijheid tegemoet. Zoiets vergeet je nooit meer.

Doordat steeds meer gebouwd is in het buitengebied, zijn de eekhoorns langzaam verdwenen. Tegenwoordig is het een min of meer zeldzaam diertje geworden. Hij wordt nu ook beschermd. Laten we toch alsjeblieft zuinig zijn op onze natuur.

Een oud stukje speelgoed: het a-al-tolletje;

A.J. van Eijl- van de Klashorst

Het tolletje is niet alleen een stukje speelgoed voor kinderen, maar ook voor volwassenen. Zo af en toe kom je er een beschrijving van tegen. Het is een latere afleiding van het oeroude dobbelen, wat we in de bijbel al vernoemd zien. Immers: de kleren van Christus werden na de kruisiging 'verdubbeld'.

Ook de Germanen waren aan dit spel verknocht en verdubbelden hun hele hebben en houwen, zelfs hun vrouwen en kinderen. Wie kent niet de uitdrukking 'de teerling is geworpen' (dobbelsteen). In 'het woordenboek der Nederlandse taal' zien we ook: 'de tol is gedraaid'.

Hieruit blijkt wel, dat het gokken met het tolletje vrij algemeen bekend was. In Tilburg noemde men het in mijn jeugd 'een pinneke puis', met de doffe klank van het dialect.

Het tolleren is echter nooit zo algemeen gebruikt geweest als het dobbelen, ofschoon het tolleren zo af en toe nog wel eens de kop opstak. In Engeland was het tolletje al bekend onder de naam 'tee to turn', want het werd al besproken en de spelregels uitgelegd in een Engels tijdschrift uit 1801: 'The Sports and pastimes of the people of England' door Joseph Strutt in London.

Het materiaal was vaak metaal, koper of zilver, en later ook van been. Het hele tolletje is 4 à 5 cm groot, soms maar enkele centimeters en bestaat uit een staafje, met daaraan op ca. 1/3 een blokje. Eerst was het altijd een vierzijdig blokje, zoals in Duitsland, later ook wel eens zeszijdig.

Op de zijkanten van het blokje zijn symbolen aangebracht en die bepalen de loop van het spel. Je draait het tolletje rond op een vlakke ondergrond. Als het uitgedraaid is, kantelt het aan de zware kant om en het symbool dat bovenop staat, bepaalt winst of verlies. In Indonesië waar men het tolleren ookkende, waren de zijden van het blokje vaak dierfiguren. Bij elk tolletje hoort ook een matje of kaartje, waarop de symbolen staan met soms een waarde aanduiding.

Bij het 4-zijdig tolletje in Duitsland stonden de letters A-H-O-S op het blokje. Op het matje dezelfde letters en de uitleg van de spelregels.

A = Alles gewonnen

H = Halb gewonnen

O = Nul

S = Setzen (inzetten).

Iedereen zet in de pot een gelijk aantal fiches in, en als iemand al zijn fiches kwijt is, mag hij niet meer meespelen.

In Brussel kende men ook 6-zijdige tolletjes, waarop de cijfers van de dobbelsteen waren aangebracht.

In Nederland kende men 4- of 6-zijdige tolletjes, waarop lettersymbolen stonden. De namen waren: 'tolletje', 'AB-tol', 'draaitolletje', 'A-al-tolletje', enz.

In het Openluchtmuseum in Arnhem zijn ze nog te zien.

Op de 6-zijdige tolletjes staan de letters:

A = allen trekken

B = bijbetalen

D = Dubbel inzetten

N = Niets trekken

S = inzetten

T = Trekken.

Dat de tolletjes nog steeds af en toe de aandacht vragen is wel waar, want ze worden nog steeds besproken, o.a. in het boek 'Board and Table Games (London, 1960) van R.C. Bell en in 'Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland' deel V (Gent, 1905) van A. de Cock en Is. Teirlinck. Ook worden ze besproken in 'Van Dale's nieuw groot woordenboek der Nederlandse Taal', 7e druk ('s-Gravenhage 1950). Een typische bijzonderheid is dat op de zilveren tolletjes geen zilvermerk voorkomt.

Vóór 1930 had de sigarettenfabriek 'Miss Blanche' een reclame en gaf kleine koperen draaitolletjes uit met een 6-zijdig blokje, waarop de cijfers 1 t/m 5 stonden van de dobbelsteen en op de zesde kant stond in plaats van de 6 de naam 'Miss Blanche'.

Aangezien Zuid-Nederland en België in verschillende boeken expliciet vernoemd worden als bekend met dit oude gebruik ben ik benieuwd of er lezers zijn die dit toletje op de een of andere manier nog kennen. Oude toletjes zijn al bekend uit de 2e helft van de 18e eeuw. Maar misschien is het meerdere keren opnieuw in de mode geweest in latere tijden, zoals bij de 'Miss Blanche' toletjes. In ieder geval ben ik benieuwd of er van onze lezers nog reacties komen.

Merkwaardigheden (14)

A. van Tuijl

Nog meer beelden

In het voorbije voorjaar hebben we binnen onze Heemkundekring de inventarisatie van de Baarlese nisbeelden afgerond. De resultaten waren te zien op de nisbeeldtentoonstelling. Ook werden veel nissen met of zonder beelden bekeken toen een aantal belangstellenden deelnam aan de speciaal uitgestippelde fietstocht.

Deze activiteiten betroffen vooral heiligenbeelden die wij in onze gemeenten aantreffen in nissen die vaak hoog in de gevel van boerenschuren zijn aangebracht.

Regnum Mariae

Baarle had (en heeft?) nog meer beelden. Over een bepaald type willen wij het hier hebben. Al wat ouder wordende mensen zullen zich vast nog herinneren dat vooral in Baarle-Hertog bijna aan elk huis een klein blauw-wit houten kapelletje hing met een mariabeeld erin. Die devotiekapelletjes verschenen als bij toverslag. Waar kwamen ze zo ineens vandaan? De heer Josef Bax snuffelde eens in het archief van de Remigiusparochie en vond enkele gegevens die het massaal verschijnen van deze Mariakapelletjes kunnen verklaren.

Speciale preek

De late jaren vijftig en de vroege jaren zestig mogen we nog rekenen tot de periode van 'het rijke Roomse leven'. Heiligenverering en vooral de devotie tot Maria speelden daarin een heel grote rol. Alleen.... mensen hebben de neiging om te vervallen tot routine. Goede gewoonten slijten af. Soms moeten goede gebruiken opgepoetst worden. Om de Maria-verering weer eens flink aan te wakkeren, nam de Remigiusparochie van 15 oktober tot 17 december 1961 deel aan het 'Mariaal offensief Regnum Mariae'. De titel zegt dat het ging om een actie om het Rijk

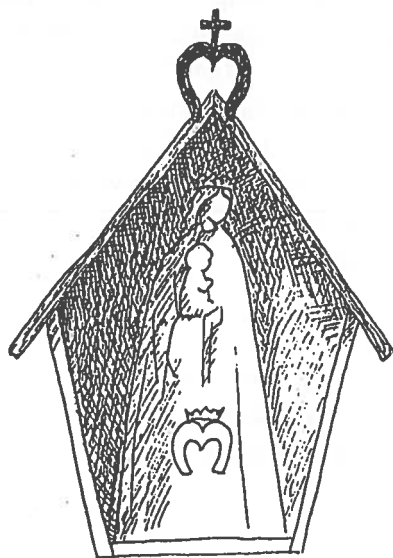
van Maria steviger te vestigen bij de parochianen. Er was een reeks zondagen met een Mariahulde in de kerk. Daarbij werd dan ook een speciale preek gehouden.

Aan de voorgevel

De mesnen konden hun aangewakkerde devotie tonen. Hen werd gevraagd een eenvoudig klein houten kapelletje aan hun huis te bevestigen. Liefst boven of anders toch zeker dicht bij de voordeur. Voor zo'n kapelletje werd een financiële bijdrage gevraagd naar vermogen. Ook werden de mensen aangespoord om dagelijks in het gezin het ronzenkransgebed te praktiseren. Dit alles was bedoeld om Maria's Rijk uit te breiden.

Waar zijn ze?

Velen van u zullen zich nog herinneren dat bijna huis voor huis in Hertog was voorzien van zo'n blauw-wit Mariakapelletje. We zijn inmiddels bijna zesendertig jaar verder. De kapelletjes zijn zeldzaam geworden. Waar zijn ze allemaal gebleven? Wij zijn heel benieuwd of iemand ons nog aan een exemplaar kan helpen. Amalia zou er graag een bewaren voor later!

Arme Amalia (25)

A. van Tuijl

De stroom geschonken voorwerpen blijft gewoon aanhouden. In elk nieuw nummer van 'Van Wirskaante' kunnen we een lijst schenkingen vermelden. Ook nu weer. Kijk maar!

- Louis Verschueren bracht een gegoten metalen crucifix van ca. 15 cm grootte mee. Verder kregen we van hem ook nog wat schoenmakers-spulletjes: metalen teenstukjes voor onder de schoenzolen en een aantal knoppen, haken, klinknagels en veteringen.

- Jos van Roozendaal bracht ons - geschonken door de heer Stabel uit Alphen - twee rode dakpannen gemaakt in de 'Baarlese Dakpannen- en siersteenfabriek'.

- Mevrouw van Eijl-van de Klashorst bracht ook weer leuke spulletjes in. Voor onze onderwijsafdeling een model van een menselijk hoofd in doorsnede. Twee paar handschoenen, herinnerend aan de verloving en het huwelijk van haar en haar man. Twee borduur-oefenlappen van eind vorige eeuw. Vier wandelstokken, waarvan er twee fraai bewerkte handgrepen hebben. Een kleine pijp. Een staande koperen olielamp.

- van het Kultureel Centrum kregen we een groot 'glas-in-lood' werk met een voorstelling van Jean Baptist De La Salle tegen een Baarlese achtergrond. Het stuk heeft een brede houten lijst. Het werd (vermoedelijk in 1958?) gemaakt door Broeder Stanislas De Greef.

- Mevrouw Lucia De Hond uit Oud-Turnhout was op bezoek in ons Heemhuis, zag onze oude spulletjes en dacht ... hier kan ik ook een bijdrage leveren. En dat deed ze!

Wij kregen:

- Een kleine houten sloopstafel,
- een aantal manchetknopen,
- twee beeldjes als boekensteunen,

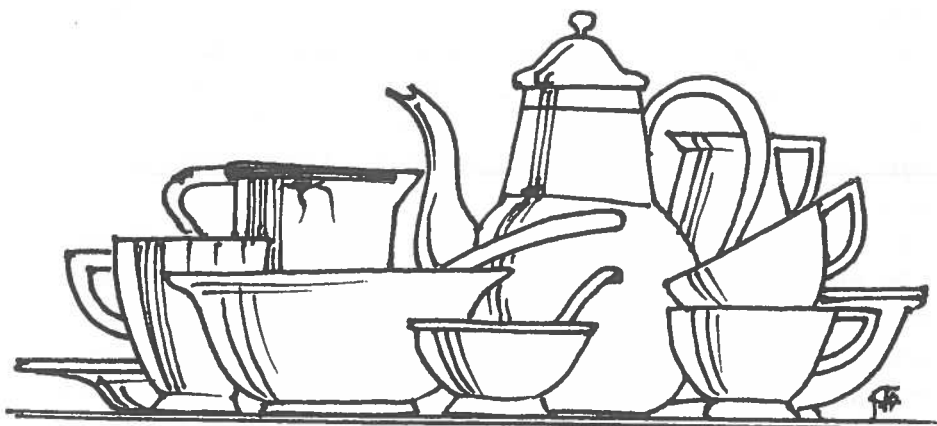
- oude kerstboomkaarsjes (kent u die nog, van die gedraaide?),
- ketting om een schaap aan de tuier te zetten,
- 'tinnen' prijsschalen, gewonnen bij een vogelprijskamp,
- kaartjes met stopwol,
- vuurstenen plaat waarop brood werd gebakken in een Leuvense stoof en
- een blikopener en een flesopener.

- Natuurlijk komt ook Fons Willemsen weer aan bod. Nu zeker. Hij stelde zijn zeer uitgebreide verzameling oude voorwerpen eerst ten toon in Ulicoten. Daarna schonk hij alles (ja, echt waar...ALLES!) aan de Heemkundekring.

Ik ga hier niet alles opsommen. Kom zelf maar eens kijken. Zijn verzameling is voorlopig nog te zien in het Heemhuis. Een bezoekje is zeer de moeite waard.

- van Lisette Gulickx kregen we een mooie oude houten boterlepel, een blikken koektrommel, een herdenkingsbordje met een afbeelding van de Oranjeboom, uitgegeven door het blad 'Vorsten vandaag'.

Alle schenkers weer heel hartelijk dank.

21 juni jl.

De jaarlijkse Heemreis bracht ons naar Diest en Averbode

P. van der Flaas

Twee autobussen met maar liefst 76 man reden ons naar Diest. Plensbuien vergezelden ons toen we op weg waren naar onze pleisterplaats, de Nieuwe Haan op de markt in Diest. Hier dronken we koffie met gebak. Na deze opkikker bezochten we het erg mooie Stedelijk Museum met zijn prachtige houten beelden, schilderijen, zilveren en gouden ciboris en monstransen, rijk beslagen kisten, enz.

Hierna stond een drietal gidsen ons op te wachten. De gids die wij toebedeeld kregen begon met te vertellen dat ze de naam van onze Heemkundekring een prachtige naam vond. Amalia van Solms was door haar huwelijk met Frederik Hendrik Prins van Oranje, familie van Hendrik III van Nassau die in Diest in de Sint Sulpitiuskerk ligt begraven. Deze kerk in Demergotiek is opgetrokken uit ter plaatse gedolven ijzerzandsteen. De kerk kent helaas geen toren. De centen waren op.

Hierna brachten we een bezoek aan de graftombe van de H. Jan Berchmans die op 22-jarige leeftijd in Rome is overleden. Hij is de patroon van de jeugd en wordt vooral door de studerende jeugd aangeropen. Daarna bekeken we een massief gegoten kanon, 'de dulle griet' van ruim 8500 kg. Daarna zagen we een gegoten beeld dat door koningin Juliana was onthuld. Drie andere precies dezelfde beelden bevinden zich in Breda, Dillenburg in Duitsland en in Orange in Frankrijk. Dat heeft alles te maken met de band van de vier 'Oranjesteden'.

Na het 'Hof van Oranje' gingen we over de zgn. 'Getuigenheuvel'. Vanaf deze heuvel beheerste men de scheepvaart over de Demer, alsmede de handel die via de stadspoort binnenkwam. Er werd daar tol geheven. Via de 'Vlaamse Raad', een prachtig gerestaureerd krankzinnigen gesticht, kwamen we aan bij het Begijnhof. Begijnen zijn er niet

meer. In 1927 zijn de laatste begijnen met het prachtige kerkorgel naar Helmond vertrokken. Op het hoogtepunt woonden hier maar liefst 418 begijnen. Het moet er goed toeven zijn geweest, want velen wisten over een eeuw oud te worden. De oudste begijn hier werd 107 jaar! De begijnen hadden een prachtige kerk tot hun beschikking met o.a. een preekstoel met een opvallend smalle trap. De preekstoel is voorzien van prachtig houtsnijwerk. Hieraan was ruim acht jaar gewerkt. Er lagen ook diverse kazuifels en stola's uitgestald. Deze waren gemaakt door de begijnen. Het zijn prachtige stukjes kunstnijverheid evenals de prachtige Brusselse kant die hier te zien is. Naast de kerk ligt de lakenhal. Nu worden de 84 huisjes verhuurd aan echtparen en kunstenaars. De huur van de huisjes is gebaseerd op het inkomen en begint bij 500 frank per maand.

De begijnen waren volgelingen van de Heilige Begga. In Andenne aan de Maas in de Naamse Condroz bevindt zich de Beggakerk met daarin het 14e eeuwse gotische graf van Sint Begga. Tot de kerkschat behoort haar prachtige reliekschrijn. In Andenne bevindt zich ook het Sint Beggahuis met puntgevel en een nis met het beeld van de heilige.

Na de rondleiding werd het tijd om de inwendige mens te versterken. Hierna moesten we een autoweg oversteken om de bussen weer te bereiken. Onze volgende bestemming was namelijk de abdij van Averbode. Onderweg naar Averbode passeerden we Zichem. Daar flitsten we voorbij de woning van de geliefde Vlaamse volksschrijver Ernest Claes, die overigens begraven ligt op het kerkhof van de abdij van Averbode. Wie kent niet zijn boeken zoals 'De Witte van Zichem' welke al reeds tweemaal verfilmd is. Claes werkte al op jonge leeftijd in de drukkerij van de abdij. Schrijven aan zijn boeken deed hij soms in een klein kamertje in de zgn. 'Pikkelpoort' uit 1659.

Hier in de drukkerij van de abdij van Averbode heeft men in de loop der eeuwen tal van tijdschriften, kerkboeken, prentjes, enz ontworpen, gedrukt en verspreid. Het was de bakermat van katholieke cultuur dat gans België omvatte. Nu heeft men de aandelen verkocht en zich uit de drukkerij en uitgeversactiviteiten teruggetrokken. Er werken nu ca. 200 mensen.

De kloosterlingen behoren tot de orde der Norbertijnen, in de streek ook Witheren genoemd. Deze orde werd rond 1121 door de heilige Norbert te Premontre in het Franse Picardië gesticht. Omstreeks 1134 zond de Sint Michielsabdij (ook Norbertijnen) uit Antwerpen enkele kloosterlingen naar Averbode, gelegen op de grens van het graafschap Loon en het hertogdom Brabant om hier een abdij te stichten. De abdij van Sint Truiden stelde hen de kapel ter beschikking. Deze kapel is toegewijd aan Johannes de Doper. De huidige abdiijkerk is de derde kerk sinds het ontstaan der abdij. Het heeft geen haan op de toren, maar een beeltenis van het Lam Gods.

Tijdens de bouw onder abt Servaes (1647-1698) en onder supervisie van de Antwerpse architect Jan II Van den Eijnde werd op 31 juli 1664 de eerste steen gelegd. De bouw vlotte goed, maar in de nacht van 15 op 16 januari 1668 stortte een der pijlers die het centrale gewelf ondersteunde neer. Kort daarna volgden nog twee pijlers, zodat men genoodzaakte was ook de vierde pijler neer te halen. Grote tegenslag dus.

Men begon opnieuw met de zelfde bouwmaterialen en eind 1670 stond het hele gebouw onder dak. Op 11 juli 1672, de feestdag van de H. Norbert, werd de kerk in gebruik genomen. Op het concilie van Trente (1545-1563) had men besloten dat men met weelderige versieringen in de kerk de gelovigen moest overweldigen. Het is dan ook een rijk versierde abdiijkerk geworden.

Interessant vond ik persoonlijk het koorgestoelte. Het werd in 1673 geleverd door het atelier van Antwerpenaar Octaaf Herry. De leuning van de 72 zitplaatsen zijn versierd met engelen kopjes, stuk voor stuk met een andere gelaatsuitdrukking. Onder het hoofdaltaar bevindt zich de crypte waar de abten liggen begraven. We maakten nog een wandeling langs een modern bezinningscentrum, een zogenaamde tiendschuur en een verpleeghuis voor de oudere kloosterlingen. Op dit moment zijn ze nog met 113 kloosterlingen, waarbij zij aangetekend dat sommigen van hen elders werken.

Na de excursie in en rond de abdij moesten we weer huiswaarts. Het was in ieder geval een leerzame tocht door het mooie Hageland.

Tentoonstelling Fons Willemsen

P. van der Flaas

Op zondag 22 juni jl. reden Fon de Rooij en ik in de voormiddag naar Ulicoten alwaar wij gevraagd waren om een handje toe te steken. We bekeken eerst wat oldtimers. Het waren prijzige gevallen. Daarna gingen we richting Dorpshuis. Onze voorzitter zat achter een stand waarin hij boeken van de heemkundekring te koop aanbood. Na afloop bleek voor ruim fl. 200,00 verkocht te hebben. Het was al een drukte van jewelste in het Dorpshuis. Het overtrof al onze verwachtingen. Buiten was het guur en regenachtig. Binnen was het warm en gezellig. Hier werd ook alles wat Fons Willemsen had verzameld tentoongesteld. Hier lag de hele mikmak betreffende het boerenleven van circa 1800 tot 1950 binnen handbereik. Van zeldzame pijpenkopjes tot zeldzame gewichtjes. Vooral de bak met potscherven die door Fons in tien jaar tijd werden opgespit in zijn tuin, trok veel belangstelling. Ik zag bloedspatten op de grond, waarschijnlijk veroorzaakt door het graaien in de bak. Ook zijn foto's trokken de aandacht der vele bezoekers. Het was mooi en overzichtelijk opgesteld. Dat is Antoon van Tuijl wel toevertrouwd.

Drie fraai aangeklede etalagepoppen verbeelden een gezin uit de tijd van de eeuwwisseling. Ik vond dit bijzonder geslaagd. Elders werd een ballonnenwedstrijd gehouden en een exemplaar zweefde tot grote hilariteit van de bezoekers de zaal binnen. Sommige mensen kwamen een tweede keer terug en brachten dan familie en kennissen mee.

Er lag ook een oud huisnummerplaatje met nummer C130. 'Verdorie' hoorde ik iemand roepen 'hoe is Fons daar nou aangekomen. Wij hadden vroeger dat nummer op ons huis.' Het bleef bijzonder druk tot aan sluitingstijd. Na afloop hebben we de talloze spullen vlug ingepakt en naar het Heemhuis vervoerd. Daar is de verzameling nu te bekijken in de benedenzaal. Rest me nog de werkgroep Ulicoten te bedanken voor hun hartelijke ontvangst.

Lange wandeling Landgoed Hondsdonk en Valkenburg

(Anne)Miek Becqué

Vanaf een parkeerplaats tussen Chaam en Ulicoten startte op zaterdag 7 juni om circa 9 uur 30 de 15-kilometertocht. Antoon had een grote groep enthousiastelingen om zich heen verzameld die zijn uitgezette wandeling zou volgen.

We volgden een pad dat naast een zandweg lag. En na een afgezet gebied met runderen gepasseerd te zijn, wees Antoon ons op een toegangshek voor het geval dat je het terrein zelf zou willen verkennen. Daarna staken we een zandweg over en **Hondsdonk** lag vóór ons. (Vrij wandelen is toegestaan volgens hen-die-het-kunnen-weten, maar voor groepen moet toestemming gevraagd worden.) Hoewel het steeds heter werd, merkten wij daar weinig van, omdat we via het hoge gras in een schaduwrijk bos kwamen. Een diepe afwateringssloot kruiste ons pad. Hilariteit! Met stevige hulp kwam iedereen aan de overkant.

De villa op het landgoed kwam in zicht met ervóór een immense vijver. Maar de contouren van de **Franse tuin** waren niet te zien. Wél kwamen we door een stuk bos met bloeiende rhododendrons. Het waren er zóveel dat we soms door een paarse laan liepen. Via een rechte laan kwamen we bij de Bredaseweg uit. Aan de overkant stond Ria klaar met koffie en thee op een picknickplaats.

Na zo'n heerlijk oponthoud gingen we op pad naar 'ons' tweede landgoed: 'Valkenburg'. Een paar interessante oudheden zouden we hier tegenkomen. Al snel stonden we stil bij een enorme oude steen met een verharde zitrand eromheen. Dit was een **bloedsteen** waar volgens de legende bloed uitkwam als je erin prikte. Deze plek lag goed verscholen in het bos. Al fantaserend had je een voorstelling van vroegere religieuze samenkomsten.

Op onze verdere rondgang over het landgoed bekeken we een grafkelder. Althans vanaf de buitenkant. Wegens vervuiling was nu

ook de laatste opening dichtgemetseld. Hierna hadden we een afwisseling van bospaden, zandwegen, weilanden en mooie vergezichten waarbij ook de villa van het landgoed een keer te zien was. Voor wie bekend is met Engelse tuinen was de aanleg ervan nog herkenbaar. Op de terugweg naar de picknickplaats konden we nog een leuk uitkijkschuilhutje voor de jacht van de landeigenaar bekijken.

Ria was inmiddels op en neer gereden om ons opnieuw te voorzien van koffie en thee. Na deze pauze liepen we via een kortere route terug naar het beginpunt. Even stonden we nog stil bij een mooi moerasgebied. daarna was het nog ploeteren in de hitte door het zand met in de verte de parkeerplaats in zicht. Rond twee uur arriveerden we weer op ons uitgangspunt. Na een frisdrank als derde dronk praatten we wat na over deze geslaagde wandeling, niet wetende welke donderbui ons thuis een uurtje later nog te wachten stond.

Met dank aan A. van Tuijl.

Activiteitenkalender

Juni was een drukke maand met heel wat topevenementen. De lange wandeling van 7 juni bracht 25 personen op de been en voerde ons van de Strijbeekse Heide naar de landgoederen Hondsdonk en Valkenburg. Het was een prachtige wandeling waarbij we aangenaam werden verrast door de indrukwekkende natuur rondom ons eigen heem.

Voor de heemreis moesten op de valreep twee bussen worden ingelegd om de 76 (!) deelnemers naar Diest en Averbode te brengen. Het werd een goedgevulde dag. Hoogtepunt was zeker de rondleiding door Diest: de drie gidsen waren van een nooit eerder gezien niveau. Stuk voor stuk waren het goede vertellers die zich degelijk hadden voorbereid op onze komst. Een dikke proficiat aan de Diestse Gidsenbond!

De tentoonstelling "Baarlese Nissen en Nisbeelden" werd goed bezocht. Op 2 juni ontvingen we twee bussen van Ziekenzorg Oud-Turnhout en op 18 juni kwamen ongeveer 80 bejaarden van Baarle-Hertog

---

langs. Beide rondleidingen werden gecombineerd met een bezoek aan Baarle's Museum.

Daags na de Heemreis werd in Ulicoten de tentoonstelling "Fons Willemsen" geopend. De hele dag was het een drukte van jewelste: de tentoonstelling viel dan ook samen met de plaatselijke jaarmarkt. Er was zoveel te zien dat sommige mensen 's namiddags terugkwamen om hun tocht langs de oude spulletjes af te werken. Heel wat mensen kwamen ook gewoon langs om te buurten. Daarnaast werden vooral de foto's druk bekeken. Bewondering was er alom voor de enorme collectie, die ook heel wat jeugdherinneringen naar boven haalde. De Werkgroep Ulicoten zorgde met deze tentoonstelling voor heel wat publiciteit en promotie voor onze Amalia.

Na afloop van de jaarmarkt werd de verzameling overgebracht naar het heemhuis. Een deel ervan werd door Anton opgesteld in de Benedenzaal. Op 6 juli werd de tentoonstelling plechtig geopend in aanwezigheid van de voorzitter van het Verbond voor Heemkunde, burgemeester Van de Ven. Hij overhandigde Fons Willemsen voor zijn verdiensten op het vlak van heemkunde het Zilveren Draag-insigne van Brabants Heem. Fons zelf schonk al zijn heemkundige voorwerpen aan onze vereniging. Fons, bedankt voor dit prachtige gebaar. We zullen uw spulletjes koesteren en ze zorgvuldig bewaren.

Op woensdag 9 juli maakten 24 leden van de gelegenheid gebruik om onze nieuwe fietsroute "Baarlese Nissen en Nisbeelden" officieel in te rijden. De tocht duurde ongeveer twee uur en voerde ons langs de mooiste plekjes in een drietal lussen rondom Baarle-centrum. In totaal passeerden we maar liefst 44 nissen. Deze fietsroute loont zeker de moeite en zal binnenkort door onze vereniging te koop worden aangeboden. Een aanrader!

Juli en augustus zijn de vakantiemaanden bij uitstek. Tijd om uit te rusten of om een leerrijke uitstap te plannen. Acht leden van onze vereniging namen begin augustus deel aan het Brabants Heemkamp. En op het moment dat dit artikel verschijnt zal ook onze lokale heemdag alweer voorbij zijn. Tot binnenkort op één van onderstaande activiteiten:

September

- zon 07 10.30-13.00u Open-zondag en presentatie elfde heemkalender.
Tentoonstelling open tot 16.30u.
- 13-14 13.30-16.30u Open-monumentendagen: tentoonstelling open
ma 29 20.00u Lezing door A.P. de Jong in feestzaal de Zwaan (Castelré): "Hoe Baarle nog tweemaal op miraculeuze wijze ontsnapte aan de oorlogswals, zonder het zelf te weten...".
Toegang gratis.

Oktober

- zon 05 10.30-13.00u Open-zondag: tentoonstelling open tot 16.30u.
vr 10 19.30u Heksenwandeling. Inschrijving verplicht (zie verder)
- vr 17 19.30u Lokale Heemkwis Baarle 1000 + 5 in zaal de Lindeboom
- za 25 14.00u Herfstwandeling langs de Krommenhoek.
Vertrek met auto's aan het Heemhuis.
Carpooling is mogelijk. Deelname gratis.

November

- zon 02 10.30-13.00u Open-zondag: tentoonstelling open tot 16.30u.
vrij 14 20.00u Deelname regionale heemkwis in Etten-Leur.
Vertrek 19u.
- za 15 19.30-22.00u Een avondje Zondereigen: Amalia presenteert zich in de parochiezaal van Zondereigen. Meer informatie volgt.

December

- wo 03 19.30-21.30u Vertelavond met als thema: Sinterklaas en Zwarte Piet. Gezellige avond waarbij de leden herinneringen ophalen uit hun jeugdijaren: hoe werd Sinterklaas vroeger gevierd? We verwachten een geanimeerde avond in het Heemhuis.
- zon 07 10.30-13.00u Open-zondag: tentoonstelling open tot 16.30u.

zon 14 14.30u   Lezing Fekke van Dijk
di 16 20.00u   Lezing Fekke van Dijk

Heksenwandeling

Onze heksenwandeling staat borg voor een plezierige avond, die voor de meeste deelnemers veel te vlug voorbij zal zijn. Het programma heeft ieder van ons iets te bieden: een geanimeerde wandeling met informatie betreffende Baarlese folklore en heksenkruiden. Natuurlijk zullen enkele griezelige heksenverhalen niet ontbreken. Voor deze goedverzorgde avond vragen we een kleine deelnameprijs, namelijk 100BF of fl. 5,-. **Inschrijven is noodzakelijk en kan gebeuren in het Heemhuis ten laatste op zondag 5 oktober.** We vertrekken om 19.30u aan het Heemhuis en het einde is voorzien omtrent 21.30u.

Op reis naar Münster?

Naar aanleiding van de geplande viering "350 Vrede van Münster" werd het idee geopperd om volgend jaar een tweedaagse uitstap te maken naar dit Duitse stadje. We werken alvast een programma uit en zullen een prijskaartje opstellen. Voorwaarde is wel dat er voldoende geïnteresseerden zijn. Neem daarom zo vlug mogelijk contact op met één van de bestuursleden voor meer informatie.

Baarle 1000 plus-kwis eerste lustrum!

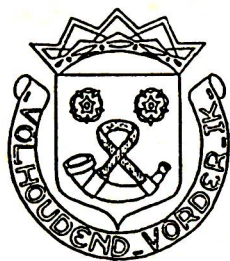
**Vrijdagavond 17 oktober 1997
in zaal De Lindeboom, Stationsstraat 11, Baarle-Nassau
aanvang 19.30 uur!**

DRAAGBARE WATERBRON.

Natuurlijk mineraalwater in een handig, licht, 2-literpak. Niet van plastic, maar van karton, zonder stoffen die het milieu aantasten. Een over-

vloedige bron zuiver, natuurlijk
mineraalwater zonder koolzuur. **BAR-LE-DUC**

heemkundekring 'amalia van solms'
kerkstraat 4
2387 baarle-hertog

van wirskante